

pagina 3 > Prof. dr Gert Oostindie
over slavenhandel en
slavernij

Bron over de Tachtigjarige Oorlog geeft geheimen prijs

Over de spannende, jongste jaren van de provincie Zeeland verschijnt in maart de bronnenpublicatie *Resolutiën van de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit in Zeeland, 1584-1609*. Hierin zijn alle besluiten te vinden die het Zeeuwse marinebestuur in het begin van de Tachtigjarige Oorlog heeft genomen. Het omvangrijke naslagwerk is gemaakt door een groep deskundige vrijwilligers onder leiding van het Zeeuws Archief en is het product van vijf jaar noeste arbeid.

Van de beloning van scheepsbemanningen voor uitzonderlijke daden tot de geheime onderhandelingen met Frankrijk en Engeland over de oorlog tegen Spanje, en van kaapvaart en zeeroof tot de bescherming van particuliere koopvaart en visserij: de bestuursleden van de Zeeuwse marine hielden zich er mee bezig.

Hun besluiten of 'resolutiën' zijn weliswaar bewaard gebleven, maar werden in 1844 in

[^]Saluerende oorlogsschepen van de Admiraliteit in Zeeland bij fort Rammekens bij Vlissingen. Met opdracht aan Johan Huyssen (1566-1634), heer van Kattendijke, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit in Zeeland. Ets van Robert de Baudous, 22x34 cm, circa 1600, naar een schilderij van Hendrick Vroom. Zeeuws Archief, ZI-II-900.

hun toenmalige bewaarplaats in het Ministerie van Marine in Den Haag getroffen door brand. In gehavende toestand worden de originele stukken nu bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag. Daar zijn ze, vanwege de slechte staat, niet raadpleegbaar.

Jongste jaren van de Republiek

De besluiten van het Zeeuwse marinebestuur zijn met de bronnenpublicatie voor het eerst goed toegankelijk geworden, mede dankzij de vervaardigde index. Deze geeft gemakkelijk toegang tot opmerkelijke informatie over de woelige beginperiode van de Tachtigjarige Oorlog, informatie die geheimen prijs geeft over de oorlogsvoering ter zee en de handel en scheepvaart tijdens de jongste jaren van

de Republiek der Verenigde Nederlanden. Daarnaast kan de publicatie worden gebruikt als toegang op het archief van de financiële en gerechtelijke administratie van de Zeeuwse Admiraliteit. Deze archiefstukken van het archief van de Zeeuwse Rekenkamer uit het Zeeuws Archief zijn online, in de vorm van 90.000 scans, te raadplegen. Van geen enkel ander Nederlands marinearchief is zoveel bewaard gebleven als van het Zeeuwse.

Zeeland = marine

Tijdens de Republiek was de Nederlandse marine regionaal georganiseerd. Bijzonder voor Zeeland is dat het provinciale marine-

> Vervolg op pagina 2

bestuur sinds 1586 gevormd werd door het dagelijks bestuur van het gewest. Als enigen ontvingen de Gecommitteerde Raden van de Staten van Zeeland van de Staten-Generaal een aparte aanstelling als Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit. Dat was niet het geval bij de andere admiraliteitsbesturen in Friesland, Amsterdam, Rotterdam en Hoorn/Enkhuizen.

Uitgebreide index

Een groep van vijftien vrijwilligers heeft vijf jaar aan de Resolutiën gewerkt. Onder leiding van Ivo van Loo, medewerker van het Zeeuws Archief, hebben de vrijwilligers alle teksten getranscribeerd, een overzicht gemaakt van alle zittingsdata en per vergadering de namen van de aanwezige raadsleden en de Zeeuwse luitenant-admiraal. Ook vervaardigden zij de uitgebreide index, die doorzoekbaar is op persoonsnaam, scheepsnaam, namen van instellingen en geografische entiteiten.

Een schat aan informatie over de roerige jaren 1584-1609

Natuurlijk biedt de bronnenpublicatie belangrijke gegevens over het gewestelijke en nationale marinebeleid, de vlootoperaties op de Schelde en voor de kusten van Vlaanderen, Spanje en Portugal. De bescherming van de Zeeuwse visserij en koopvaardij komt aan de orde, evenals kaapvaart en zeeroof, en de strijd tegen de Duinkerker kapers.

Een schat aan informatie is aanwezig over de florerende Zeeuwse handel en scheepvaart op Frankrijk, Schotland, Engeland, Italië, de Zuidelijke Nederlanden, Guyana, West-Afrika, West-Indië en Azië. Denk aan de staatsondersteuning aan de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) of een expeditie voor het vinden van een noordelijke zeeweg naar Azië. Persoonlijke lotgevallen of human interest onderwerpen zijn zeldzaam. Toch krijgt de lezer af en toe een inkijkje, bijvoorbeeld wanneer oorlogsinvaliden, -weduwen en -wezen of gevangenen een beroep doen op de compassie van de raadsheren.

Paleografie

Het project begon in 2007 nadat archiefmedewerker Ivo van Loo de laatste les van een cursus oud-schrift (paleografie) voor gevorderden had gegeven. De cursusstof bestond uit de 'moeilijkste' handschriften, die van omstreeks 1600. Veel van de getranscribeerde documenten gingen over de Zeeuwse handel en scheepvaart. De cursus was zo succesvol dat bijna alle deelnemers verder wilden en daarom werd bij gebrek aan een vervolgcursus en op initiatief van Van Loo een begin gemaakt met een belangrijke bron over de Zeeuwse (zee)geschiedenis: de resoluties van de admiraliteit van Zeeland.

Aanbieding in de Abdij

Van Loo is historicus, gespecialiseerd in de Zeeuwse zee-geschiedenis. Hij kende de bron en de slechte toestand waarin deze verkeerde. Er werden prints van microfilms en digitale opnamen gemaakt van de door brandschade gehavende stukken in het Nationaal Archief en zo werd er begonnen. Eenmaal in de drie weken kwamen de 'cursisten', nu vrijwilligers bij het Zeeuws Archief, bijeen. Vrijdag 16 maart 2012, vijf jaar na de start, nemen mr Martin Berendse, directeur van het Nationaal Archief, en drs Ben de Reu, Gedeputeerde voor Cultuur van de Provincie Zeeland een exemplaar van de kloke bronnenpublicatie in ontvangst. De uitreiking gebeurt in de Abdij van Middelburg, daar waar het bestuur van de admiraliteit ooit haar vergaderingen hield.

Resolutiën van de Gecommitteerde Raden ter Admiraliteit in Zeeland, 1584-1609, 5 delen, 2430 pagina's, prijs: € 295,-, prijs per deel: € 75,-, vanaf 16 maart 2012 te koop bij het Zeeuws Archief. Bij bestellingen in Nederland vóór 1 september 2012 worden geen portokosten gerekend.

>> [De gids *Admiraliteit in Zeeland, financiële administratie, \(1574\) 1584-1609*, toegang 508.2, met de scans van de archiefstukken, is online te raadplegen via \[www.zeeuwsarchief.nl\]\(http://www.zeeuwsarchief.nl\) en \[www.archieven.nl\]\(http://www.archieven.nl\).](#)

>> [Nieuwsgierig naar uitzonderlijke zaken in de resolutiën? De vrijwilligers hebben verrassende resoluties uitgekozen en lichten deze toe op \[www.zeeuwsarchief.nl\]\(http://www.zeeuwsarchief.nl\).](#)

Stoute handjes uit Veere

Vuist van Adriaen Bra, 1546, brons, h.19.2 cm. Zeeuws Archief, stadhuiscollectie Veere.

Boven de schouw in het oude stadhuis van Veere, nu museum De Vierschaar, hangen drie handen. Het zijn bronzen gerechtsvuisten, die als boetedoening zijn betaald door drie delinquenten: Adriaen Bra, Huebrecht Bremboes en Jacop Pieterssone. Tussen 1546 en 1550 werden zij op deze plek veroordeeld. Visserman Bra in 1546 wegens vechten met de dienaar van de Veerse baljuw en schrijnwerker Bremboes in 1550 voor het beledigen van de stadsbode van Veere. Van Pieterssone, wiens hand op circa 1550 kan worden gedateerd, is onbekend welk misdrijf hij beging. Met de gerechtsvuisten kocht het trio een lijfstraf, het afhakken van hun hand, af. Zo leverde rechtspraak geld op in plaats van bloed.

Naast archieven beheert het Zeeuws Archief de stadhuiscollecties van Middelburg en Veere, bestaande uit enkele duizenden museale objecten, die tentoongesteld worden op voor het publiek toegankelijke plaatsen.

>> Lees het vonnis van de visser Adriaen Bra uit 1546 op www.zeeuwsarchief.nl.

Zwarte stem zelden in archieven aanwezig

“De zwarte stem is zelden in archieven aanwezig. Historici doen er een moord voor.” Aan het woord is prof.dr Gert Oostindie, hoogleraar Caraïbische geschiedenis aan de Universiteit Leiden en daarnaast directeur van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde. Hij geeft een toelichting op het actuele debat over slavernij, de rol van archiefonderzoek, en de erkenning van de UNESCO in 2011 voor de archieven van de West-Indische Compagnie en de Middelburgse Commerciale Compagnie.

Anders dan zo'n vijftien jaar geleden is de Nederlandse betrokkenheid bij de geschiedenis van de slavernij en de slavenhandel regelmatig onderwerp van aandacht in de media. Gert Oostindie verklaart de toegenomen belangstelling vanuit de migratiegeschiedenis: “De Surinaamse en Antilliaanse migranten zijn geïntegreerd in Nederland, waardoor ze agendastellend kunnen optreden. Dat heeft geresulteerd in onder andere de slavernijmonumenten in Amsterdam in 2002 en in Middelburg in 2005, en de jaarlijkse viering van het einde van de slavernij op 1 juli. Dankzij de toenemende politieke belangstelling is ook het NiNsee (Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis) er in 2003 gekomen en is de televisieserie De Slavernij gemaakt, die in 2011 is uitgezonden.”

“Het is wel een uitdrukking van een politiek bewustzijn dat de archieven van de West-Indische Compagnie en de Middelburgse Commerciale Compagnie op de werelderfgoedlijst staan. Erkenning is belangrijk.”

Relativerende toon

De televisieserie De Slavernij bestaat uit vijf delen die worden gepresenteerd door actrice en presentatrice Daphne Bunschoek en cabaretier Roué Verveer. De serie laat met dagboeken, persoonlijke documenten en gesprekken met nazaten, de slavernij zien vanuit het perspectief van de gewone mensen.

Opnamen werden onder andere gemaakt in het Zeeuws Archief.

De producent, de publieke omroep NTR, presenteerde het onderwerp van de serie als het meest verzwegen en omstreden onderdeel van onze vaderlandse geschiedenis: het Nederlandse aandeel in de internationale slavernij.

Dr Hannie Kool, directeur van het Zeeuws Archief, ontving 4 november 2011 uit handen van prof.dr Gert Oostindie het certificaat van de UNESCO. Sinds mei 2011 staat het archief van de Middelburgse Commerciale Compagnie op de werelderfgoedlijst van documentaire werken (Memory of the World Register). Oostindie is lid van het Nederlandse Memory of the World Comité.

Eindelijk werd het Nederlandse slavernijverleden gepresenteerd aan een breed publiek, maar behalve lof was er ook opschudding. Oostindie was als adviseur betrokken bij de totstandkoming van de serie. Hij schreef de scenario's en beantwoordde talloze vragen van de filmmakers. Van te voren had hij op kritiek gerekend. “Ja, want voor sommige mensen kun je het nooit goed doen. Ik had echter niet gedacht dat ikzelf een brief naar de Volkskrant zou sturen.” In de brief distancierde hij zich van de soms te relativerende toon – ‘zo erg was het niet’ – van de televisieserie. “Ik was de centrale historisch adviseur. Terecht werden, juist ook op mijn advies, vergelijkingen getrokken met slavernij elders, werd de Afrikaanse rol ook voor het voetlicht gebracht en werd de Caraïbische slavernij genuanceerd neergezet. Maar dat

> Vervolg op pagina 4

Arnhem, omstreeks 1773

Dit zonovergoten gezicht op het raadhuis van Arnhem heeft een groot publiek bereikt. Het gaat hier om de voorbereidende tekening voor een prentje, dat op klein formaat, samen met vele andere Zeeuwse gezichten, werd uitgegeven in *Vaderlandsche Geographie*. Deze bestseller van W.A. Bachiens verscheen in 1791 in Amsterdam. De tekening is in 2011 dankzij de genereuze steun van de Stichting Vrienden van het Zeeuws Archief verworven. *Jan Bulthuis? (1750-1801), tekening, potlood, gewassen in o.i.-inkt, 24x33 cm, 1770-1775. Zeeuws Archief, Verzameling Beeld en Geluid, toegang 300, inv.nr 591. Kijk voor meer tekeningen uit dezelfde serie op www.zeeuwsarchief.nl.*

> Vervolg van pagina 3

was soms al te relativierend, onbedoeld.” Toch is Oostindie blij dat de televisieserie er is gekomen. “In grote lijnen vind ik de serie prima.”

Zwarte perspectief

Het verwijt dat het perspectief vanuit de tot slaaf gemaakte Afrikaan ontbreekt, is volgens Oostindie maatschappelijk en politiek gestuurd. “De vraag om het ‘zwarte perspectief’ is een gevolg van de veranderde politieke situatie. Is het wetenschappelijk onderzoek veranderd? Niet wezenlijk. Er zijn weinig nieuwe bronnen naar voren gekomen. En de zwarte stem is zelden in archieven aanwezig. Iedere historicus zou daar een moord voor

doen, dat was dertig jaar geleden al zo. De orale geschiedenis van nu zegt vooral iets over hoe dat verleden nu herinnerd wordt, en niets over of dat klopt. Het is wel zo dat we ons meer bewust zijn van dat verleden, daarvoor gaan we vanzelf anders kijken, bijvoorbeeld naar schilderijen uit de Gouden Eeuw waarop soms een Afrikaan is afgebeeld.”

Politiek bewustzijn

Nederland staat niet alleen in de manier waarop het met haar slavernijverleden omgaat. “Vijf Europese landen hebben een echt belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de Atlantische slavernij, dat zijn Spanje, Portugal, Frankrijk, Engeland en Nederland. Spanje begon met de slavernij in de Nieuwe Wereld en ging er het langst mee door. Por-

tugal was veruit de grootste slavenhaler. Echter alleen in Frankrijk, Engeland en Nederland is van overheidswege spijt betuigd. Dat komt door de grote Caraïbische gemeenschap in die landen die het onderwerp op de agenda hebben gekregen.” De groeiende maatschappelijke belangstelling verhoogt op haar beurt de politieke bewustwording. “Het is wel een uitdrukking van een politiek bewustzijn dat de archieven van de West-Indische Compagnie en de Middelburgse Commercie Compagnie op de werelderfgoedlijst staan. Erkenning is belangrijk.”

>> Lees het volledige artikel, mede over het onderzoeksproject *Dutch Atlantic Connections*, op www.zeeuwsarchief.nl.

Bent u nieuwsgierig geworden en wilt u zelf een duik nemen in de Zeeuwse geschiedenis? Kijk dan op www.zeeuwsarchief.nl en www.zeeuwegezocht.nl of bezoek onze studiezaal. Openingstijden studiezaal: dinsdag t/m vrijdag, 10.00-17.00 uur, expositie: maandag t/m vrijdag, 9.00-17.00 uur, studiezaal en expositie op de 1e zaterdag v/d maand, 9.00-17.00 uur. Gesloten tijdens feestdagen.

Zeeuws Archief, Hofplein 16, 4331 CK Middelburg, Postbus 70, 4330 AB Middelburg. Telefoon 0118 678 800, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl.

Wilt u deze nieuwsbrief vier maal per jaar gratis ontvangen? Stuur dan uw gegevens o.v.v. abonnement nieuwsbrief. U ontvangt de nieuwsbrief thuis samen met Zeeuws Erfgoed, het gratis magazine van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland.